

DOI: <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2024-82-110-116>
УДК 930(477.54)

**РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО» ДЛЯ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОПП
«КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНА РОБОТА»**

© **Кашаба О.Ю., Щербина І.В.**

Українська інженерно-педагогічна академія

Інформація про авторів

Кашаба Ольга Юрїївна: ORCID: 0000-002-0616-145X, olga.kashaba@ukr.net; кандидат історичних наук, доцент кафедри краєзнавчо-туристичної роботи, соціальних і гуманітарних наук; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003, Україна;

Щербина Ірина Володимирівна: ORCID:0000-003-3007-2446, shcheririna63@gmail.com; кандидат історичних наук, доцент, завідувачка кафедри краєзнавчо-туристичної роботи, соціальних і гуманітарних наук; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003, Україна.

У статті розглядається роль інноваційних технологій у викладанні дисципліни «Історичне краєзнавство». Автори проаналізували останні дослідження з цієї тематики і дійшли висновку, що інформаційно-комп'ютерні технології є невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу. Їх роль особливо посилилась останнім часом, коли виклики сьогодення змусили активно застосовувати дистанційну форму навчання. Сьогодні дистанційне навчання – це не тільки глобальний виклик освіти, але й світовий тренд. Все це спонукає освітянську спільноту використовувати новітні методики, оригінальні підходи та різноманітні форми. Серед них як дуже змістовну та результативну можна визначити практику проведення віртуальних екскурсій.

У статті сформульовано зміст поняття «віртуальна екскурсія», розглянуто основні підходи до класифікації віртуальних екскурсій, їх цільове призначення, особливості проведення. Детально подано аналіз практики впровадження віртуальних екскурсій на Освітньо-професійній програмі «Краєзнавчо-туристична робота», зокрема під час викладання освітнього компоненту «Історичне краєзнавство». Наведено перелік історико-краєзнавчих компетентностей, які повинні бути сформовані у здобувачів освіти спеціальності 032 Історія та археологія. Зазначено, що віртуальні екскурсії не можуть замінити присутність здобувачів освіти в реальному часі на краєзнавчому маршруті, але дають змогу отримати певне уявлення про вибраний об'єкт історико-краєзнавчого дослідження. У статті аналізуються позитивні і негативні моменти двох шляхів планування та створення віртуальних екскурсій, а також описані методичні прийоми, що можуть використовуватися при здійсненні віртуальної екскурсії на історико-краєзнавчу тематику. У дослідженні наголошується на перевагах використання в освітньому процесі сучасних цифрових засобів та технологій у порівнянні з традиційними. Автори виділили низку недоліків, що мають місце під час підготовки та проведення віртуальної екскурсії і надали методичні поради для їх усунення.

Використання віртуальних екскурсій у викладанні дисципліни «Історичне краєзнавство» і практичне застосування набутих знань про рідний край надають широкі можливості для підвищення інтересу студентів-істориків до культурно-історичної спадщини українського народу, активізації творчого потенціалу, формування світогляду і національної пам'яті.

Ключові слова: історичне краєзнавство, освітня програма, краєзнавчо-туристична робота, віртуальна екскурсія, інновації, інформаційно-комп'ютерні технології.

O. Kashaba, I. Shcherbyna "The role of information and computer technologies in teaching the discipline "Historical local history" for the practical training of applicants for the program "Local history and tourism work"

The article examines the role of innovative technologies in the teaching of the discipline «Historical Regional Studies». The authors analyzed the latest research on this topic and came to the conclusion that information and computer technologies are an integral part of the modern educational process. Their role has especially strengthened recently, when today's challenges forced the active use of distance education. Today, distance learning is not only a global challenge to education, but also a global trend. All this encourages the educational community to use the latest methods, original approaches and various forms. Among them, the practice of conducting virtual tours can be defined as very meaningful and effective.

The article formulates the meaning of the concept of «virtual excursion», considers the main approaches to the classification of virtual excursions, their purpose, peculiarities of conducting. A detailed analysis of the practice of implementing virtual tours in the Educational and Professional Program "Local History and Tourism Work", namely during the teaching of the educational component «Historical Regional Studies» is provided. The list of historical and local knowledge competences, which must be formed by students of the specialty 032 History and archeology, is given. It is noted that virtual tours cannot replace the presence of education seekers in real time on the local history route, but allow to get a certain idea about the selected object of historical and local history research. The article analyzes the positive and negative points of two ways of planning and creating virtual excursions, as well as describes methodological techniques that can be used when conducting a virtual excursion on historical and local history topics. The study emphasizes the advantages of using modern digital tools and technologies in the educational process compared to traditional ones. The authors identified a number of shortcomings that occur during the preparation and conduct of a virtual excursion and provided methodical advice for their elimination.

The use of virtual excursions in the teaching of the discipline «Historical Regional Studies» and the practical application of acquired knowledge about the native land provide ample opportunities for increasing the interest of historian students in the cultural and historical heritage of the Ukrainian people, activating creative potential, forming a worldview and national memory.

Key words: local history, educational program, local history and tourism work, virtual excursion, innovations, information and computer technologies.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Виклики сьогодення підвищують залежність від інформаційних технологій. Мільйони людей не уявляють свого існування без використання комп'ютерної техніки, яка перетворилася на звичайний атрибут повсякденного життя й ефективно використовується в усіх сферах діяльності. Крім того, для сучасних здобувачів вищої освіти, народжених після 2000-го року в цифровому світі, гаджети є невід'ємною і буденною річчю. Сучасна молодь швидко опановує навички користування технологіями, використання можливостей штучного інтелекту в організації навчання і дозвілля. У той же час розвиток України та її місце у світовій спільноті визначальною мірою залежить від успішного впровадження в освітній процес інновацій. Освіта повинна орієнтуватися на майбутнє і реагувати на виклики сьогодення. Отже, її завдання полягає в тому, щоб створити відповідні умови для становлення громадянина інформаційного суспільства і створення необмежених можливостей для самостійної і творчої діяльності всіх учасників освітнього процесу. Сучасне інформаційне суспільство ставить перед вищою освітою завдання підготовки фахівців, здатних адаптуватися до мінливих життєвих ситуацій, критично мислити, грамотно працювати з інформацією, вдосконалювати свої навички і компетентності. Водночас інформатизація суспільства невід'ємно пов'язана з інформатизацією освіти, що змушує використовувати інноваційні технології для інтенсивності навчального

процесу, адже дозволяє вирішити питання ефективності і модернізації навчання. Гуманітарна освіта, зокрема історична, не може стояти осторонь цих процесів. Саме тому ми спостерігаємо активне впровадження інноваційних технологій для викладання історичних дисциплін і всебічної підготовки історика для подальшої фахової діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Питання впровадження інформаційних технологій у навчальний процес неодноразово піднімалися в науковому дискурсі. Наприклад, проблеми і перспективи ІКТ у навчанні досліджували Д.В. Алфімов, Б.С. Гершунський, В.Р. Захарова [3]. Використання інновацій в історичній освіті розглядали у свої розвідках С.С. Кравцов [6], Д.Л. Десятов [1], Т. Ладиченко [7], О.П. Мокрогуз [8] та інші. Змісту краєзнавчої освіти у вищій школі свої дослідження присвятили Л.І. Єпик [2], О. Костлярук [4,5], О. Удод [10, 11], Н. Яковенко [12] тощо.

Попри згадані вище наукові доробки відкритими залишаються питання узагальнення досвіду впровадження інноваційних технологій у викладанні дисципліни «Історичне краєзнавство» у вищій школі.

Постановка завдання. Виходячи з вищевикладеного, метою статті є аналіз можливостей застосування інформаційно-комп'ютерних технологій при викладанні дисципліни «Історичне краєзнавство» для практичної підготовки істориків-краєзнавців.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі підготовка історика-краєзнавця вимагає розширення тематики краєзнавчих досліджень, упровадження нових методик, використання цифрових засобів і технологій, переосмислення можливостей історико-краєзнавчого туризму, екскурсійної діяльності тощо. Ці та інші чинники диктують істотні зміни в практичній підготовці істориків-краєзнавців у вищій школі, що сприяє осучасненню процесу викладання курсу «Історичне краєзнавство».

Інноваційні технології сприяли змінам освітніх цілей у навчальному процесі. Акцент змістився із «засвоєння знань» на формування «компетентностей». Це, відповідно, створило умови для використання особистісно-орієнтованого підходу. Отже, головним завданням навчання стає не передача певного обсягу знань, а вміння здобувати й обробляти інформацію, аналізувати її, синтезувати та оцінювати.

Згідно з вимогами ОПП «Краєзнавчо-туристична робота» підготовки бакалавра зі спеціальності 032 Історія та археологія, у результаті вивчення дисципліни «Історичне краєзнавство» здобувач вищої освіти повинен набути таких фахових компетентностей, як:

СК 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи;

СК 5. Здатність відшукувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.);

СК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень [9].

Для формування зазначених компетентностей у навчальному процесі використовуються різноманітні як традиційні форми і методи роботи, так і інформаційні технології. Використання останніх надає здобувачам освіти можливість контролювати час, місце та темп власного навчання. Ці технології створюють умови для поєднання теоретичної та практичної підготовки, закладають підґрунтя для подальшої професійної діяльності історика-краєзнавця.

Тому вважаємо за доцільне використовувати під час занять з дисципліни «Історичне краєзнавство» віртуальні екскурсії. Зазначимо, що екскурсійна робота на ОПП носить системний, плановий характер і має тісний зв'язок із освітніми компонентами ОПП, а саме – «Історичне краєзнавство», «Туристичне краєзнавство», «Історія Слобідської України», «Методика організації краєзнавчо-туристичної роботи в закладах освіти», «Історія туризму», «Організація туристично-екскурсійної діяльності», а також передбачається під час проходження практик здобувачами освіти.

Для більш повного розуміння проблематики нашого дослідження необхідно уточнити поняття «віртуальна екскурсія». Термін «віртуальний» походить від англійського слова *virtual* – схожий, невідмітний. Термін «екскурсія» (від латинського *excursio* – поїздка, вилазка) – відвідини визначних чим-небудь об'єктів. Отже, віртуальну екскурсію можемо розглядати як форму організації процесу навчання, що передбачає використання цифрових технологій для наочної демонстрації віртуального відображення реально існуючих об'єктів (парків, музеїв, галерей, курортів, виробничих або природних об'єктів, історичних пам'яток), з метою ознайомлення, спостереження, вивчення, дослідження цих об'єктів, збору необхідної візуальної інформації для реалізації науково-пізнавальних, навчальних потреб або для використання з дозвільно-розважальною метою. Вони оптимально «вписуються» в дистанційний формат навчання. Ми розуміємо, що така екскурсія не може в повній мірі замінити присутність людини, але дає змогу отримати достатнє уявлення про вибраний об'єкт дослідження. Крім того, такі екскурсії мають певні переваги, а саме – доступність і можливість повторного перегляду, наочність, наявність інтерактивних завдань тощо. Такий вид екскурсії можна застосовувати на різних заняттях, їх можна використовувати фрагментарно для візуалізації навчального матеріалу, а можна подавати як серію занять із певної тематики.

Усі віртуальні екскурсії зазвичай класифікують за змістовим компонентом. Саме тому виділяють: оглядові екскурсії, які поєднані загальною тематикою; екскурсії на певний об'єкт, яким можуть виступати музеї, галереї, пам'ятки архітектури, природні об'єкти тощо; тематичні екскурсії, присвячені певній тематиці або окремим її аспектам;

біографічні екскурсії, які створюються для вивчення конкретної історичної особистості або групи людей; природничі та технічні екскурсії, які досліджують об'єкти, явища, процеси, закони живої та неживої природи тощо; краєзнавчі екскурсії, метою яких є вивчення історії рідного краю; історико-культурні екскурсії, які присвячені історичним місцям, національним і культурним пам'яткам у розрізі історичного розвитку.

Будь-яка віртуальна екскурсія як форма організації освітнього процесу має спиратися на власну методику проведення, тобто на вміння показати об'єкт, описати його властивості та зв'язки, подати в необхідному розрізі інформацію про нього та пов'язані з ним події, особистості тощо. Саме тому віртуальна екскурсія містить в собі низку методичних прийомів та технік проведення, завдання яких полягає в тому, щоб забезпечити найбільшу ефективність такої екскурсії як форми організації освітнього процесу.

Віртуальна екскурсія з історичного краєзнавства – це відео- або фотоматеріал, який допомагає познайомитися з недоступним об'єктом. Зазвичай така екскурсія супроводжується текстом, коментарем, презентацією, 3Dмоделюванням, створенням панорамних композицій тощо. Цей матеріал подається безпосередньо під час відео конференції, запланованої на платформі Zoom, Google Meet, Kahoot тощо.

Віртуальні екскурсії, які застосовуються під час занять з дисципліни «Історичне краєзнавство» можуть поділятися за змістом:

- оглядові, де зібрані елементи декількох екскурсій, об'єднаних спільною історико-краєзнавчою тематикою;

- тематичні, тобто екскурсії, що розглядають окремі теми стосовно краєзнавчої проблематики.

Розробка віртуальної екскурсії містить кілька етапів: підготовка екскурсії, її перегляд та засвоєння нових знань, обробка матеріалів екскурсії та підбиття підсумків тощо.

Для створення віртуальних екскурсій можна використовувати вже існуючий відео- або фотоматеріал об'єктів, постатей, пам'яток архітектури, знакових місць з яким потрібно ознайомитися під час вивчення історико-краєзнавчого потенціалу краю. Цей варіант цілком придатний до застосування в умовах дистанційної освіти. Але зазвичай такі матеріали подаються через призму акцентів і

коментарів авторів, що їх зробили. Тому вони не збігаються із завданнями, які пропонуються в методичних рекомендаціях із дисципліни і не носять самостійний характер. Крім того, у мережі наявні подібні матеріали лише про популярні історико-краєзнавчі об'єкти. Між тим поза межами уваги залишаються об'єкти або теми, які не мають рекламної історії, не відомі широкому загалу і тому не представлені інтернет-матеріалами, але в той же час мають пізнавальний потенціал. Наприклад, у Харкові та області є багато «розкручених» об'єктів, про які можна знайти безліч професійних фото і відеоматеріалів (історія Харківського університету, Шарівський палацово-парковий комплекс тощо). У той же час є цікаві об'єкти, про які візуальних матеріалів немає або практично немає (Донецьке городище – багаточисельна археологічна пам'ятка; Докучаївський дендропарк; Буддійський храм; Німецький цвинтар тощо). Таких прикладів можна навести багато.

Другий шлях створення віртуальної екскурсії – авторська розробка викладача або здобувача освіти. На нашу думку, цей шлях – найкращий, але й найважчий для реалізації в умовах дистанційної освіти та в умовах ведення бойових дій. Перевагою таких екскурсій є те, що автор найкраще розуміє, як повинні виглядати візуальні об'єкти у відео- та фотозображеннях. При створенні авторської віртуальної екскурсії спочатку розробляється її план, маршрут, визначаються об'єкти візуалізації, текстова логічно-понятійна модель. Все це стосується всіх тем, які можуть стати об'єктами віртуальних екскурсій по рідному краю.

Безумовно, створення екскурсії як традиційної, так і віртуальної вимагає значних зусиль із боку учасників освітнього процесу. Роль викладача в організації заходу значуща, він задає тон і рівень. Але в той же час здобувачі освіти набувають навичок для самостійного конструювання віртуальних екскурсій. На початковому етапі це можуть бути групові проекти, а згодом і індивідуальні. Під час розробки екскурсій малими групами обов'язки розподіляються заздалегідь, щоб кожен учасник добре розумів, за яку ділянку роботи він відповідає. Ключовими тут є навички користування мультимедійними засобами та Інтернетом, адже останній є основним засобом, через який здійснюється проведення віртуальних екскурсій. Доцільно зауважити, що екскурсія набуває більш

цікавого змісту, коли автори впроваджують інтерактивні вправи, тематичні квести або ігри.

Здобувачі освіти на ОПП «Краєзнавчо-туристична робота» під час опанування дисципліни «Історичне краєзнавство» виконують самостійне завдання, що передбачає створення групової або індивідуальної віртуальної екскурсії за темами курсу. Результатами своєї роботи вони ділилися під час практичних занять, на загально академічних виховних і просвітницьких заходах, під час проходження краєзнавчо-туристичної практики в закладах загальної середньої освіти м. Харкова і Харківської області. Наприклад, під час проходження краєзнавчо-туристичної практики здобувачі освіти брали участь у тижні історії на базі Комунального закладу Харківського ліцею № 134 Харківської міської ради. Для ліцеїстів було проведено низку цікавих і змістовних віртуальних екскурсій на історико-краєзнавчу тематику, а саме: «Харків – місто в якому я живу і навчаюся», «Подорож районами Харкова», «Фарби незламного міста», «Північна Салтівка – район-фортеця», «Історія та сучасність Холодної гори», «Історія і сучасність вул. Університетської». «Будинок «Слово» як символ розстріляного Відродження» тощо. Перед організаторами віртуальних екскурсій ставилися завдання ознайомити учнів з історією та сучасністю Харкова, сформувані уявлення про цікаві місця нашого міста, сформувані регулятивні, комунікативні та пізнавальні компетентності, сприяти вихованню естетичного сприйняття історичних пам'яток, розвивати інтерес до архітектурно-історичної спадщини Харкова. Потрібно додати, що для активізації пізнавальної діяльності учнів екскурсії доповнювалися різними інтерактивними вправами. Це були і вікторини на платформі Kahoot, і квести, і історичні задачі, і конкурси на дошці Padlet. Усі екскурсії викликали велику зацікавленість, учні з задоволенням брали участь в інтерактивних видах робіт, ставили безліч питань організаторам екскурсій, залишали позитивні відгуки на дошці Padlet.

Необхідно зазначити, що всі екскурсії супроводжувалися не тільки слайдами об'єктів, але й демонстрацією відео. Створення відеоматеріалів про об'єкт дослідження сприяє стимулюванню і провокуванню здобувачів освіти до пізнавальної діяльності. Ми вважаємо, що подібні форми роботи сприяють підвищенню зацікавленості і створюють умови для

креативності і творчості майбутніх фахівців краєзнавчо-туристичної роботи.

Безумовно, ми розуміємо, що будь-яка, навіть дуже якісна віртуальна екскурсія, не може надати тих вражень, які ми отримуємо під час особистої присутності або участі. Попри це, віртуальні екскурсії мають низку переваг перед традиційними, а саме:

- можливість віртуального перенесення за межі аудиторії або класної кімнати;
- за одне заняття можна відвідати декілька об'єктів: музеїв, заповідників, пам'ятних місць, вулиць та навіть міст;
- автоматизація обробки інформації про досліджуваний об'єкт сприяє підвищенню продуктивності здобувачів освіти;
- студенти вдосконалюють методику пошуку, систематизації і наочної демонстрації інформації за допомогою інформаційно-комп'ютерних технологій;
- здобувачі освіти вдосконалюють навички soft skills, працюючи в команді, виконуючи групові завдання;
- підготовка екскурсії вимагає активізацію пізнавальної діяльності, а саме оволодіння науковими знаннями;
- такі екскурсії завжди доступні, є можливість переглядати їх повторно;
- під час такої екскурсії здобувачі освіти опановують навички самостійного спостереження і аналізу;
- розробка і проведення віртуальних екскурсій сприяє удосконаленню знань із сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій.

Безумовно, кожна екскурсія (очна і віртуальна) має бути ретельно підготовлена. Для цього автори (викладач або студенти) мають чітко розуміти цілі і завдання екскурсійного заходу. Кожен етап екскурсії мусить бути чітко спланованим, обговореним, змонтованим. Обов'язково потрібно враховувати рівень аудиторії, її вік, підготовку, ступінь зацікавленості тощо.

Серед основних функцій віртуальних екскурсій можемо виділити наступні:

- реалізація принципу наочності навчання, завдяки чому здобувачі освіти мають можливість безпосередньо познайомитися з досліджуваними об'єктами і темами;
- підвищення наукового рівня навчання і зміцнення його зв'язку з реальними життєвими ситуаціями і живою мовою;
- розвиток комунікативних і лінгвокомунікативних компетентностей,

комунікабельності, психологічної витримки, емоційного забарвлення тощо;

- виховання у здобувачів освіти загальної культури та світогляду, формування поваги до рідного краю, його історії та традицій тощо.

Висновки. Підсумовуючи все вищевикладене, можемо дійти висновку, що віртуальна екскурсія з курсу «Історичне краєзнавство» сприяє не лише підвищенню інтересу до дисципліни, а й до культурної спадщини України, краю, регіону, міста, вулиці тощо. Така форма роботи є інноваційною в освітньому процесі, але, як засвідчує практика, досить перспективною. Віртуальні екскурсії спрямовані не тільки на отримання предметних знань, але й сприяють формуванню комунікативних, пізнавальних, регулятивних, організаційних навчальних дій у здобувачів вищої освіти.

Віртуальні екскурсії є викликом сьогоденню і відповідають принципу

Список використаних джерел:

1. Десятков Д. Л. Методика використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні історії / Д. Л. Десятков. – Харків : Основа, 2011. – 111 с.

2. Єпик Л. І. Інноваційні технології у викладанні курсу «Історичне краєзнавство» у вищій школі / Л. І. Єпик // Теорія та методика навчання суспільних дисциплін. – 2017. – Вип. 5. – С. 15–18.

3. Захарова В. Р. Інформаційні технології в освіті : [навч. посіб. для студентів ВНЗ] / В. Р. Захарова. – Кіев : Академія, 2003. – 192 с.

4. Коляструк О. А. Методологія історії повсякдення [Електронний ресурс]. – Режим доступу

: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/7464/2/kolyastruk.pdf> (дата звернення 15.04.2024р.)

5. Теоретико-методологічні аспекти вивчення повсякденного життя // Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.) : колективна монографія / відп. ред. С. В. Кульчицький. – Київ : Інститут історії України НАН України, 2010. – 230 с. – (Серія: 3 історії повсякденного життя в Україні).

6. Кравцов С. С. Використання інформаційно-комп'ютерних технологій на уроках історії / С. С. Кравцов // Теорія та методика навчання суспільних дисциплін. – 2018. – № 1. – С. 93–98.

7. Ладиченко Т. Електронний педагогічний програмний засіб з історії – новий крок в оволодінні навчальним матеріалом / Т. Ладиченко // Історія в школах України. – 2005. – Вип. 4. – С. 35-39.

8. Мокрогуз О. П. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні історії / О. П. Мокрогуз // Науковий

компетентнісного підходу, принципу пізнавальної діяльності, вони створюють підґрунтя для самостійної творчої діяльності з метою отримання нового знання.

Отже, віртуальна екскурсія, як сучасна форма організації освітнього процесу, що ґрунтується на інформаційно-комп'ютерних технологіях, показує свою ефективність і надає широкі можливості та інструментарій для розвитку креативності, творчості, проведення досліджень, задоволення потреб у інформації. Попри це, її ефективність можлива лише при належній організації, чіткому плануванні, ретельній підготовці до екскурсії та дотримання відповідних методичних рекомендацій.

Перспективи подальших досліджень.

Метою подальших досліджень є науковий пошук та методична розробка інноваційних способів активізації пізнавальної діяльності всіх учасників освітнього процесу на заняттях із дисципліни «Історичне краєзнавство».

вісник Миколаївського державного університету : зб. наук. праць. – Миколаїв : МДУ, 2014. – Вип. 24. – С. 76-87.

9. ОПІ «Краєзнавчо-туристична робота» підготовки бакалавра зі спеціальності 032 Історія та археологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uipa.edu.ua/ua/educative-work/osvitni-prohramy/622-2011-12-09-21-56-46/osvitni-prohramy-2019/9798-pershij-bakalavrskij-riven-vishchoji-osviti-bakalavr-2023-2024> (дата звернення 15.04.2024р.)

10. Удод О. Історія повсякденності : проблеми методології та джерелознавства / О. А. Удод // Історія в школах України. — 2005. — № 4. – С. 40–45.

11. Удод О. А. Психоісторичний підхід до історичних джерел / О. А. Удод // Вісник Дніпропетр. ун-ту. – 2000. – Вип. 8. – С. 45-48.

12. Удод О. Про історію повсякденності / О. А. Удод // Борисфен. – 2000. – № 4. – С. 9–10.

13. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні Х VI–Х VII ст. / Н. Яковенко. – Київ, 2002. – 130 с.

References:

1. Desiatov, DL 2011, *Metodyka vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u navchanni istorii [Methods of using information and communication technologies in teaching history]*, Osnova, Kharkiv.

2. Iepyk, LI 2017, 'Innovatsiini tekhnolohii u vykladanni kursu «Vstorychne kraieznnavstvo» u vyshchii shkoli' [*Innovative technologies in teaching the course "Historical Local History" in higher education*], *Teoriia ta metodyka navchannia suspilnykh dystsyplyn*, iss 5, Pp. 15–18.

3. Zakharova, VR 2003, *Informatsiini tekhnologii v osviti [Information technologies in education]*, Akademiia, Moskva.

4. Koliastruk, OA n. d., *Metodolohiia istorii povsiakdenntsiia [The methodology of everyday history]*, viewed 15.04.2024 <<http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/7464/2/kolyastruk.pdf>>

5. Kulchytskyi, SV (ed) 2010, *Narysy povsiakdennoho zhyttia radianskoi Ukrainy v dobu nepu (1921–1928 rr.) [Theoretical and methodological aspects of the study of everyday life // Essays on everyday life in Soviet Ukraine during the NEP (1921-1928)]*, Kyiv.

6. Kravtsov, SS 2018, 'Vykorystannia informatsiino-kompiuternykh tekhnologii na urokakh istorii' [*Using information and computer technologies in history lessons*], *Teoriia ta metodyka navchannia suspilnykh dystsyplin*, no 1 (6), Pp. 93–98.

7. Ladychenko, T 2005, 'Elektronnyi pedahohichniy prohramnyi zasib z istorii – novyi krok v ovolodinni navchalnym materialom' [*An electronic pedagogical software tool for history is a new step in mastering educational content*], *Istoriia v shkolakh Ukrainy*, iss. 4, Pp. 35-39.

8. Mokrohuz, OP 2014, 'Vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnologii u vykladanni istorii' [*Using information and communication technologies in teaching history*],

Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnoho universytetu. Pedahohichni nauky, iss 24, Pp. 76-87.

9. 2019, OPP «Kraieznavcho-turystychna robota» pidhotovky bakalavra zi spetsialnosti 032 Istoriia ta arkeolohiia [*EPP "Local history and tourism work" for bachelor's degree in specialty 032 History and archeology*], viewed 15.04.2024 <<http://www.uipa.edu.ua/ua/educative-work/osvitni-prohramy/622-2011-12-09-21-56-46/osvitni-prohramy-2019/9798-pershij-bakalavrskij-riven-vishchoji-osviti-bakalavr-2023-2024>>

10. Udod, O 2005, 'Istoriia povsiakdenntsi : problemy metodolohii ta dzhereloznavstva' [*History of everyday life: problems of methodology and source studies*], *Istoriia v shkolakh Ukrainy*, no 4, Pp. 40–45.

11. Udod, OA 2000, 'Psykhohistorychnyi pidkhid do istorychnykh dzherel' [*Psychohistorical approach to historical sources*], *Visnyk Dnipropetr. un-tu*, iss. 8, Pp. 45-48

12. Udod, OA 2000, 'Pro istoriiu povsiakdenntsi' [*On the history of everyday life*], *Borysfen*, no 4, Pp. 9–10.

13. Iakovenko, N 2002, *Paralelnyi svit. Doslidzhennia z istorii uiavlen ta idei v Ukraini Kh VI–Kh VII st. [A parallel world. Studies in the history of ideas in Ukraine in the sixteenth and seventeenth centuries]*, Kyiv.

Стаття надійшла до редакції 28.04.2024 р.